

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342:352.075(477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Руслан Бедрій

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: ruslanbedriy@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8967-5407*

Визначено особливості організаційно-правового забезпечення публічно-приватного партнерства в Україні. Зокрема, зазначено, що сьогодні, в непростих умовах правового режиму воєнного стану актуальними завданнями державної і муніципальної влади є подолання наслідків російської збройної агресії, відновлення зруйнованої житлової, промислової та іншої інфраструктури, а також вміла організація роботи комунального сектору економіки. Водночас наголошено, що ефективне партнерство місцевої влади та бізнесу має стати важливою запорукою вирішення вказаних завдань, оскільки світовий досвід та вітчизняні реалії засвідчують найбільше поширення партнерських відносин саме на муніципальному рівні.

У цьому контексті визначено ознаки муніципально-приватного партнерства як складової публічно-приватного партнерства та правової форми організації місцевого господарства, а також акцентовано на проблемі відсутності належної правової регламентації питань взаємодії муніципальної влади та бізнесу в Україні. При цьому вказано на прогресивний характер нового Закону України «Про концесію» в аспекті гармонізації законодавства про концесії із законодавством про публічно-приватне партнерство. Крім того, наведено конкретні приклади здійснення проєктів публічно-приватного партнерства на місцевому рівні в довоєнний період та в умовах воєнного часу. Зроблено висновок, що для територіальних громад, розташованих у регіонах, що не зазнали відчутного впливу бойових дій (західні, центральні області держави), першочерговим завданням має бути вжиття заходів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку в цих громадах комунального сектору економіки, що безпосередньо залежатиме від ефективної реалізації у них проєктів муніципально-приватного партнерства. Наголошено, що продуктивна взаємодія місцевої влади та приватних структур сприятиме підтримці в зазначених громадах релокованого (переміщеного) бізнесу, забезпеченню прав внутрішньо переміщених осіб, а також належній організації у них надання матеріальної та технічної допомоги Збройним Силам України.

Ключові слова: муніципальна влада, публічно-приватне партнерство, правове регулювання, воєнний стан, комунальний сектор економіки, концесія, релокований бізнес.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2025.80.173>

Постановка проблеми. Слід зазначити, що публічно-приватне партнерство, тобто партнерство влади та бізнесу в різних галузях сьогодні розглядають як базовий компроміс між публічними та приватними суб'єктами, який полягає у збереженні публічної (державної чи комунальної) власності на відповідні об'єкти та

одночасному залученні приватного бізнесу до модернізації та управління цими об'єктами на договірній основі.

У сучасних умовах воєнного стану актуальними та непростими завданнями держави і муніципальної влади є подолання наслідків російського збройного вторгнення, відновлення зруйнованої промислової та іншої інфраструктури, зміла організація роботи комунального сектору економіки. Саме ефективне партнерство місцевої влади та бізнесу повинно стати важливою запорукою вирішення вказаних завдань.

Тому, актуальною сьогодні вбачається проблематика, пов'язана з організаційно-правовим забезпеченням муніципально-приватного партнерства в умовах війни в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти функціонування місцевого самоврядування, включаючи дослідження проблем матеріально-фінансового забезпечення територіальних громад та публічно-приватного партнерства на муніципальному рівні, висвітлено у працях вітчизняних учених, серед яких М. О. Баймуратов, О. В. Батанов, О. М. Бориславська, І. П. Бутко, П. Ф. Гураль, Р. А. Джабраїлов, Н. В. Камінська, Ю. Б. Ключковский, В. В. Кравченко, І. О. Кресіна, А. Р. Крусян, П. М. Любченко, Н. В. Мішина, М. П. Орзіх, В. Ф. Погорілко, М. О. Пухтинський, Т. А. Сахно, В. О. Серьогін, С. Г. Серьогіна, О. В. Скрипнюк, Ю. М. Тодика, В. А. Устименко та ін.

Метою дослідження є визначення особливостей організаційно-правового забезпечення муніципально-приватного партнерства в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Розвиток економічних процесів на місцевому рівні, в межах закріплених конституційно-правових засад, передбачає використання різних форм взаємодії між суб'єктами економічних правовідносин. Серед найбільш поширених у світі форм співпраці між публічно-правовими та приватно-правовими суб'єктами виокремлюють публічно-приватне партнерство. Зазначене явище не є новим, зважаючи на те, що концесії, які виступають однією з основних форм публічно-приватного партнерства, мають тисячолітню історію. Так, ще в часи Римської імперії концесії слугували правовим інструментом для будівництва доріг, громадських лазень та управління ринками. Пізніше на зламі XVII–XVIII століть значна кількість інфраструктурних об'єктів (дороги, водні канали, залізниці) у Європі, а згодом і на Американському континенті, в Китаї та Японії отримували приватне фінансування на основі договорів концесії [1, с. 163].

Хоча практика взаємодії між публічно-правовими та приватно-правовими суб'єктами існувала тисячоліттями, появу та популяризацію самого терміна «державно-приватне партнерство» пов'язують із 1970-ми рр. XX ст., коли публічно-приватне партнерство часто характеризувалось як альтернатива щодо бюрократичних державних служб та неефективних держпідприємств. Отож перехід державних завдань до приватних суб'єктів був основним засобом підвищення ефективності адміністрування та надання державних послуг.

Сучасне розуміння публічно-приватного партнерства з'явилося у Великій Британії у 1980-х рр. та розглядалось як мобілізація приватних фінансів для державних цілей (проектів міського будівництва тощо). Поступово застосування публічно-приватного партнерства поширилося на інші сфери, такі як спільне здійснення технологічних та екологічних проєктів, а також партнерство в галузі освіти, охорони здоров'я тощо [1, с. 164].

Особливо актуальними об'єктами такого партнерства сьогодні є інфраструктурні муніципальні системи житлово-комунальної сфери, теплопостачання, водопостачання, водовідведення тощо [2, с. 287].

Світовий досвід та вітчизняні реалії засвідчують найбільше поширення партнерських відносин саме на місцевому рівні. Тому вважаємо за доцільне зосередити увагу на муніципально-приватному партнерстві (в науковій літературі вживається також термін комунально-приватне партнерство) [3], яке поряд із державно-приватним є складовою загального публічно-приватного партнерства.

Як слушно зазначають фахівці, комунально-приватне партнерство на тлі політичної та фінансової нестабільності в Україні, повинно виступати однією з пріоритетних форм взаємодії місцевої влади та бізнесу [3, с. 275], що обумовлюється низкою чинників. По-перше, муніципально-приватне партнерство можна розглядати, як спосіб підвищення ефективності управління комунальною власністю, оскільки процес його здійснення контролюється відразу двома суб'єктами – публічним та приватним. По-друге, муніципально-приватне партнерство виступає ефективним засобом залучення інвестицій до сфер житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти тощо. По-третє, муніципально-приватне партнерство чинить суттєвий позитивний вплив на розвиток місцевої інфраструктури та підвищення якості надання комунальних послуг населенню.

Вважаємо, що система організації взаємовідносин влади та бізнесу повинна включати сукупність організаційних дій (заходів), пов'язаних: 1) з розробкою цільових програм соціально-економічного і науково-технічного розвитку; 2) з організацією муніципально-приватного підприємництва; 3) з розробкою системи укладення контрактів; 4) з визначенням різних організаційно-правових форм (довічне управління, оренда, концесія тощо) володіння та користування ресурсною базою, що перебуває у комунальній власності; 5) зі створенням системи соціального партнерства.

Потрібно наголосити на проблемі відсутності правової регламентації питань муніципально-приватного партнерства в Україні. Виняток становить Концепція розвитку державно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві, що визначає окремі аспекти муніципально-приватного партнерства.

Водночас вбачаємо, що важливу роль у регулюванні партнерських відносин між місцевою владою та приватними бізнесовими структурами повинен відіграти профільний Закон України «Про місцеве самоврядування». Зокрема, серед основних принципів місцевого самоврядування у ст. 4 Закону можна було б закріпити і принцип муніципально-приватного партнерства.

На підставі зазначеного можна виокремити певні специфічні ознаки муніципально-приватного партнерства як правової форми організації місцевого господарства:

- сторонами муніципально-приватного партнерства є публічний партнер як представник інтересів територіальної громади – орган місцевого самоврядування та приватний партнер – суб'єкт підприємництва, який представляє приватні інтереси;
- приватний партнер сприяє підвищенню ефективності діяльності комунального підприємства, порівняно з функціонуванням останнього без участі приватного бізнесу;
- довготривалість відносин муніципально-приватного партнерства (від 5 до 50 років);
- передача приватному партнеру частини ризиків та внесення ним інвестицій в об'єкти муніципально-приватного партнерства;
- договірна форма відносин муніципально-приватного партнерства, із законодавчим закріпленням видів договорів (договір концесії, договір про спільну діяльність, договір найму (оренди), консорсінг тощо);

– об'єктами муніципально-приватного партнерства є об'єкти комунальної власності, які не можуть бути приватизовані та підлягають поверненню публічному партнеру після закінчення дії договору;

– конкурентні засади визначення приватного партнера в установленому законом порядку;

– рівність перед законом сторін муніципально-приватного партнерства та узгодження їхніх інтересів на взаємовигідних умовах.

Практика показує, що найпоширенішими формами муніципально-приватного партнерства сьогодні в Україні є концесія, оренда, договір про спільну діяльність тощо.

Як приклад здійснення муніципально-приватного партнерства ще в довоєнний період можна навести договір про спільну діяльність між територіальною громадою міста Малин (Житомирська область) в особі Малинської міської ради та ТОВ «Енергія тепла» про переобладнання теплових котелень зі споживання газу на місцеві відходи деревообробки, який був укладений 19 вересня 2014 р. на 15 років з дня підписання [4, с. 75].

Пошук альтернативних шляхів опалення Малинською територіальною громадою був обумовлений високими цінами на природний газ, що імпортувався в той час з росії. Водночас обсяги залишків лісопереробної промисловості та сільського господарства на території громади були достатніми для отримання деревини чи полетів з метою їх використання при опаленні замість природного газу.

Згідно з договором, приватний партнер – ТОВ «Енергія тепла», якого було обрано за результатами відкритого конкурсу, повинен був, зокрема, забезпечити фінансування та надати обладнання, а також подавати теплову енергію в місто зі знижкою не менше десяти відсотків протягом усього терміну дії договору (15 років) [4, с. 77], результатом чого стало суттєве зменшення вартості теплової енергії, яку сплачували бюджетні установи в опалювальний сезон.

Очевидно, що такий успішний досвід співпраці місцевої влади та бізнесу у сфері теплопостачання міг би слугувати моделлю для інших населених пунктів щодо переходу на відновлювальне паливо. Проте треба визнати, що це лише один з небагатьох поодиноких прикладів успішних проєктів муніципально-приватного партнерства в містах України довоєнного періоду. На жаль, багато з укладених договорів не витримували випробування часом та розривалися.

Слід зазначити, що в нашій державі до 2019 р. не було реалізовано жодного масштабного інфраструктурного проєкту на концесійних чи інших договірних засадах. Очевидно, причиною було недосконале законодавство, що регулює галузь публічно-приватного партнерства.

З метою удосконалення правового регулювання концесійної діяльності та гармонізації законодавства про концесії із законодавством про публічно-приватне партнерство, 3 жовтня 2019 р. було ухвалено новий Закон України «Про концесію» [5], який передбачає умови залучення приватного капіталу до управління державним та комунальним майном.

У цьому контексті нагадаємо, що концесія являє собою форму публічно-приватного партнерства, що полягає у передачі об'єктів державної власності або власності територіальної громади (доріг, вокзалів, комунальних підприємств тощо) в тимчасове користування приватним юридичним особам. Водночас необхідною умовою такої передачі є обов'язкове інвестування приватними партнерами в зазначені об'єкти.

Новим Законом «Про концесію» було внесено зміни до 25 вітчизняних законодавчих актів, спрямовані на врегулювання відносин у сфері залучення приватного бізнесу в державну та комунальну інфраструктуру на умовах публічно-приватного партнерства. У ньому, зокрема, передбачене запровадження єдиної процедури ініціювання та ухвалення рішення щодо здійснення концесії. Крім того, Закон закріплює прозорий порядок вибору концесіонера на основі концесійного конкурсу або конкурентного діалогу, передбачаючи можливість залучення до роботи комісії незалежних експертів тощо [6].

Вважаємо, що зменшення ризиків для приватного інвестора є можливим за умови надання проєктам публічно-приватного партнерства підтримки з боку владних органів. Низку форм такої підтримки передбачає вітчизняний Закон «Про державно-приватне партнерство», частина з яких, з прийняттям нового Закону «Про концесії», може бути застосована й для концесійних договорів. Це буде суттєво сприяти залученню бізнесу до реалізації нових масштабних проєктів. Нагадаємо, що Закон України «Про державно-приватне партнерство» був прийнятий 1 липня 2010 р. та набув чинності у жовтні 2010 р. [7]. Вбачається, що принципи державно-приватного партнерства, визначені цим Законом, можна застосовувати і до комунально-приватного партнерства.

Новітня історія України ніби поділилася на дві частини – до і після 24 лютого 2022 р., коли розпочалося російське збройне вторгнення та був запроваджений воєнний стан [8]. Сьогодні в нашій державі існують нові реалії в усіх сферах функціонування територіальних громад та їх органів, інших публічних інституцій, інститутів громадянського суспільства, місцевих жителів.

Непрості умови воєнного часу в державі негативно вплинули і на практику укладення та реалізації договорів публічно-приватного партнерства. Так, згідно зі статистичними даними Міністерства економіки України, станом на 01.01.2024 на умовах публічно-приватного партнерства було укладено 198 договорів, з яких реально діючими залишилися 22 (10 – концесійних, 6 – про спільну діяльність, 6 – інші), 166 договорів не реалізовувалися (116 – не виконувалися, 51 – розірваний/закінчився строк дії), 10 призупинені у зв'язку з російською збройною агресією [9].

Щодо здійснення проєктів публічно-приватного партнерства на місцевому рівні, що продовжували діяти в умовах воєнного стану, можна навести приклад аутсорсингу адміністративних та допоміжних функцій у медичних закладах Широківської територіальної громади, що на Запоріжжі [10, с. 119]. Так, згідно з умовами договору, укладеного 2018 р., органи місцевого самоврядування територіальної громади передали непрямі функції комунальних медичних закладів (щодо надання послуг з харчування, прибирання території, обслуговування будівель й електромереж) до відання приватних компаній. У результаті відбулося зниження вартості надаваних послуг та суттєве покращення їх якості. Зокрема, на 40% скоротилися видатки з місцевого бюджету на забезпечення харчування пацієнтів, які перебували на стаціонарі в медичних закладах, що було обумовлено специфікою організації роботи з надання відповідної послуги. Так, аутсорсингова приватна компанія щоденно отримувала замовлення, що розраховане на кількість людей, які перебували в медзакладі на стаціонарі, постачаючи чітко визначену кількість їжі.

Інший приклад муніципально-приватного партнерства – проєкт «Agro.Food.Tech Park» Львівської обласної військової адміністрації, започаткований у 2022 р. [10, с. 120]. Джерелами його фінансування стали обласний бюджет, приватні кошти, грантові кошти. Задекларована мета цього проєкту – створення індустріального парку в Яворівському районі Львівської області, де заплановано формування центру

у сфері агро- і харчової промисловості, діяльність якого спрямована на розробку нових типів продуктів харчування та організацію серійного виробництва харчової продукції для її реалізації на світових ринках. Важливо, що зазначений проєкт орієнтований на залучення релокованого із зони бойових дій агробізнесу та працівників відповідних підприємств (внутрішньо переміщених осіб) у територіальні громади Львівщини. На території індустріального парку заплановане будівництво дитячого садка, школи, житлових будинків та торгово-розважального центру.

Висновки. Потрібно усвідомлювати, що повномасштабна війна, розв'язана російською федерацією 24 лютого 2022 р., здійснила значний вплив на пріоритети розвитку багатьох територіальних громад в Україні, перенісши їх зі сфери забезпечення сталого економічного розвитку у сферу гарантування безпеки для своїх жителів та економічного «виживання».

Вважаємо, що для територіальних громад, розташованих на територіях, де не відбуваються бойові дії (насамперед – це західні, центральні регіони держави), серед першочергових завдань повинно бути створення умов для сталого розвитку в цих громадах комунального сектору економіки, що прямо залежатиме від ефективної реалізації у них проєктів муніципально-приватного партнерства. Такий підхід сприятиме підтримці в цих громадах релокованого (переміщеного) бізнесу, забезпеченню прав внутрішньо переміщених осіб, а також належної організації у них надання матеріальної та технічної допомоги Збройним Силам України.

Окрім того, без сумніву, розвиток у територіальних громадах публічно-приватного партнерства буде суттєвою умовою їх відновлення та економічного зростання у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Приходько О. В. Публічно-приватне партнерство в аспекті конституційної економіки : дис. ... докт. філософії. Спеціальність 081 – «Право». Х. 2021 р. 224 с.
2. Конституційно-правові проблеми місцевого самоврядування та децентралізації публічної влади в Україні : монографія / за ред. О. В. Батанова ; передм. Ю. С. Шемшученка та О. В. Скрипнюка. Київ : Талком, 2021. 498 с.
3. Право комунальної власності: сучасний погляд та перспективи розвитку : монографія / за заг. ред. В. А. Устименка ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк, 2013. 524 с.
4. Державно-приватне партнерство як механізм реалізації нової регіональної політики. Можливості застосування та практичні аспекти підготовки і впровадження інвестиційних проєктів. Київ, 2017. 106 с. URL : http://rdpa.regionet.org.ua/images/129/PPP_report_U-LEAD_30_10_2017.pdf. (дата звернення: 20.01.25 р.).
5. Про концесію : Закон України від 3 жовтня 2019 р. № 155-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20> (дата звернення: 20.01.25 р.).
6. Акімова О. Новий закон про концесію: чого очікувати інвесторам. URL : <http://mbusinesspartner.com.ua/kontsesiya> (дата звернення: 20.01.25 р.).
7. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2404-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст. 524 (дата звернення: 21.01.2025).
8. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n34> (дата звернення: 21.01.2025).
9. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true> (дата звернення: 21.01.2025).

10. Бедрій Р. Б.. Організаційно-правове забезпечення місцевого економічного розвитку в умовах війни в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2023. Вип. 76. С. 115–124.

References

1. Prykhodko, O. V. (2021). *Publicno-pryvatne partnerstvo v aspekti konstytutsiinoi ekonomiky* : dys. ... dokt. filosofii. Spetsialnist 081 – «Pravo». Kharkiv.
2. *Konstytutsiino-pravovi problemy mistsevoho samovriaduvannia ta detsentralizatsii publichnoi vlady v Ukraini* : monohrafiia / za red. O. V. Batanova ; peredmovu Yu. S. Shemshuchenka ta O. V. Skrypniuka. Kyiv : Talkom, 2021, 273– 294.
3. *Pravo komunalnoi vlasnosti: suchasnyi pohliad ta perspektyvy rozvytku* : monohrafiia / za zah. red. V. A. Ustymenka ; NAN Ukrainy, In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen. Donetsk, 2013.
4. *Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak mekhanizm realizatsii novoi rehionalnoi polityky. Mozhlyvosti zastosuvannia ta praktychni aspekty pidhotovky i vprovadzhennia investytsiinykh proektiv*. Kyiv, 2017. Retrieved from http://rdpa.regionet.org.ua/images/129/PPP_report_U-LEAD_30_10_2017.pdf. (data zvernennia: 20.01.25 r.).
5. Pro kontsesiiu : Zakon Ukrainy vid 3 zhovtnia 2019r. № 155-IKh. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»*. VR Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20> (data zvernennia 20.01.25 r.).
6. Akimova, O. *Novyi zakon pro kontsesiiu: choho ochikuvaty investoram*. URL : <http://mbusinesspartner.com.ua/kontsesiya> (data zvernennia : 20.01.25 r.).
7. Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo : Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2010 r. № 2404-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2010. № 40. St. 524 (data zvernennia: 21.01.2025).
8. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini : *Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 № 64/2022*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n34> (data zvernennia: 21.01.2025).
9. *Ofitsiinyi veb-sait Ministerstva ekonomiky Ukrainy*. Retrieved from <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bfl-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true> (data zvernennia: 21.01.2025).
10. Bedrii, R. B. (2023). Orhanizatsiino-pravove zabezpechennia mistsevoho ekonomichnoho rozvytku v umovakh viiny v Ukraini. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia yurydychna*, 76, 115–124.

ORGANISATIONAL AND LEGAL SUPPORT OF MUNICIPAL-PRIVATE PARTNERSHIP IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Ruslan Bedrii

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: ruslanbedriy@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8967-5407*

The article deals with the specific features of organisational and legal support for public-private partnerships in Ukraine. In particular, it is noted that today, in the challenging conditions of the martial law regime, the most urgent tasks of the state and municipal authorities are to overcome the consequences of russian armed aggression, to restore the destroyed residential, industrial and other infrastructure, as well as to skilfully organise the work of the public sector of

the economy. It is emphasised that effective partnerships between local authorities and businesses should be an essential key to solving these problems, as international experience and domestic realities show that partnerships are most common at the municipal level.

In this context, the author identifies the features of municipal-private partnership as a component of public-private partnership and a legal form of local economic organisation as well as focuses on the problem of the lack of proper legal regulation of the interaction between municipal authorities and businesses in Ukraine. At the same time, the author points out the progressive nature of the newly adopted Law of Ukraine 'On Concession' in terms of harmonisation of concession legislation with the legislation on public-private partnership. In addition, specific examples of implementation of public-private partnership projects at the local level in pre-war and wartime are provided. It is concluded that for territorial communities located in regions that have not been significantly affected by hostilities (western and central areas of the State), the priority should be to take measures to ensure sustainable development of the municipal sector of the economy in these communities. It will directly depend on the practical implementation of municipal-private partnership projects in them. It is stated that productive interaction between local authorities and private entities will facilitate support for relocated (displaced) businesses in these communities, ensure the rights of internally displaced persons, and adequately organise material and technical assistance to the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: municipal authorities, public-private partnership, legal regulation, martial law, municipal economy sector, concession, relocated business.

Стаття: надійшла до редакції 25.03.2025

прийнята до друку 22.05.2025